

Καλλιστώ

περιβαλλοντική οργάνωση
για την άγρια ζωή και τη φύση

ΛΥΚΟΙ: ΖΟΥΝ ΑΝΑΜΕΣΑ ΜΑΣ.

Ο λύκος είναι σαρκοφάγο θηλαστικό και αποτελεί τον μεγαλύτερο εκπρόσωπο των κυνοειδών. Το επιστημονικό του όνομα είναι *Canis lupus* το οποίο αναφέρεται στο γένος και το είδος αντίστοιχα. Ο λύκος πήρε την τωρινή του μορφή εδώ και 1 εκατομμύριο έτη περίπου, δηλαδή πολύ πριν την εμφάνιση του σημερινού ανθρώπου. Σήμερα, ως αποτέλεσμα της γενετικής εξέλιξης χιλιάδων ετών, επιβιώνουν δύο είδη λύκων: ο γκρίζος (*Canis lupus*) και ο κόκκινος λύκος (*Canis rufus*). Τα δύο αυτά είδη περιλαμβάνουν 30 περίπου υποείδη που ζουν σε συγκεκριμένες περιοχές σε όλο τον πλανήτη.

Το βάρος του μεσογειακού λύκου κυμαίνεται από 20 ως 40 κιλά και το μήκος του φθάνει το 1 με 1,5 μέτρο. Στο τρίχωμα του κυριαρχεί το καφέ σώμα με χαρακτηριστική γκριζα ράχη. Το κρανίο του είναι μεγάλο σε σχέση με το σώμα του, με ισχυρές γνάθους για αρπαγή και τεμαχισμό της λείας. Διαθέτει 42 δόντια με χαρακτηριστικά μεγάλους κυνόδοντες που φθάνουν ως και 7εκ. Το δάγκωμά του έχει απίστευτη δύναμη και μπορεί να διαπεράσει στρώμα δέρματος και τριχώματος αρκετών εκατοστών. Το στέρνο του είναι μυώδες και τα πόδια του εξαιρετικά δυνατά και ψηλά ώστε ν' αναπτύσσει μεγάλες ταχύτητες, ως και 40 km/h, όταν τρέχει.

Αισθήσεις

Όσφρηση: η όσφρηση είναι η ισχυρότερη αίσθηση του λύκου. Οι λύκοι μπορούν να εντοπίσουν το θήραμά τους σε απόσταση 3 χιλιομέτρων μόνο από τη μυρωδιά.

Ακοή: η ακοή τους είναι επίσης ένα από τα δυνατά τους σημεία. Αντιλαμβάνονται ήχους σε ευρύ φάσμα συχνοτήτων από 250 Hz ως 30.000 Hz

Οι λύκοι μπορούν να επικοινωνούν και να ακούν ο ένας

τον άλλον ακόμη και όταν ο άνθρωπος αντιλαμβάνεται απόλυτη σιωπή.

Αν και η **όραση** δεν είναι από τα πιο δυνατά τους σημεία, οι λύκοι βλέπουν αρκετά καλά και με τη βοήθεια των δύο ισχυρών αισθήσεων τους μπορούν να εντοπίσουν τα θηράματά τους αλλά και να αποφύγουν τους κινδύνους.

Η βιολογία του λύκου

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται οι βασικότερες παράμετροι της βιολογίας του είδους.

Μέγιστη διάρκεια ζωής: ~10 έτη.

Ηλικία σεξουαλικής ωρίμανσης: 22 μήνες

Αναπαραγωγικό μεσοδιάστημα: 1 έτος.

Οι απόγονοι παραμένουν με τη μητέρα τους και την υπόλοιπη αγέλη κατά μέσο όρο, για διάστημα 1-2 ετών ή και περισσότερο. Στη συνέχεια παρατηρείται διασπορά των νεαρών ατόμων.

Αριθμός νεογνών ανά γέννα: 1-6

Περίοδος γονιμότητας θηλυκών: 8 έτη

Περίοδος ζευγαρώματος: Ιανουάριος-Μάρτιος (διάρκεια:30 ημέρες, οίστρου :5-7 ημέρες).

Διάρκεια κυοφορίας: 63 ημέρες

Οι περισσότερες γέννες γίνονται κατά τη διάρκεια των μηνών Απριλίου-Μαΐου (εμφύτευση γονιμοποιημένου ωαρίου: άμεση).

Διάρκεια θηλασμού: 2-4 μήνες

Αναλογία θηλυκών - αρσενικών ατόμων: 1:1

Βάρος ενηλίκων: Αρσενικά: 28-45, Θηλυκά 25-35 kgf. (διαφέρει με τη περιοχή)

Ποσοστό αναπαραγόμενων ατόμων: 40-50% των θηλυκών αναπαράγονται ετησίως .

Ηλικία διασποράς: 12-18 μήνες (κατά μέσο όρο).

Αποστάσεις διασποράς: 40-50 χιλ. ημερησίως (άτομα σε διασπορά)

Κοινωνική οργάνωση: Οικογενειακές ομάδες από το αναπαραγωγικό ζευγάρι και τους απογόνους της χρονιάς. Είδος μονογαμικό.

Μόνο ένα αναπαραγωγικό ζεύγος ανά αγέλη.

Επιλογή βιοτόπου: Ημιορεινές και ορεινές περιοχές με επάρκεια τροφικών πηγών (κτηνοτροφικά ζώα, σκουπιδότοποι, θέσεις απόθεσης νεκρών ζώων).

Απαιτείται η παρουσία πυκνών δασωμένων περιοχών με μόνιμη παροχή νερού για φωλεοποίηση και αναπαραγωγή (Ελλάδα).

Τροφικές συνήθειες: Σαρκοφάγο

Κτηνοτροφικά ζώα, περιστασιακά άγρια οπληφόρα, πτώματα. Περιστασιακά σαρκώδεις καρποί.

Αναλογία πληθυσμού: Ενήλικα: 33%, 1-2 ετών 33%, 0-1: 33%.

Θνησιμότητα: Ενήλικα: 10-20%, 1-2 ετών 20-30%, 0-1: 40-50%, εξαρτώμενη από την περιοχή.

Αναπαραγωγή

Η σεξουαλική ωρίμανση του λύκου επέρχεται σε ηλικία 22 μηνών, σπανιότερα δε και νωρίτερα (σε περιπτώσεις μεγάλης αφθονίας τροφής). Ο λύκος αναπαράγεται μια φορά κάθε χρόνο. Το ζευγάρι γίνεται συνήθως τους μήνες από τον Ιανουάριο έως και το Μάρτιο. Την περίοδο αυτή το αρσενικό αναπαραγωγικό άτομο της αγέλης εντείνει την επιτήρηση της επικράτειας αφήνοντας περισσότερα σημάδια στην περιφέρειά της σε σχέση με τις υπόλοιπες εποχές.

Η έναρξη του οίστρου στους λύκους ορίζεται αποκλειστικά από τη φωτοπερίοδο. Σε αντίθεση με τα αρσενικά σκυλιά που εν δυνάμει μπορούν να ζευγαρώσουν δύο φορές το χρόνο και οποιαδήποτε εποχή, ο αρσενικός λύκος καθίσταται ικανός για γονιμοποίηση μόνο την περίοδο Ιανουαρίου-Μαρτίου. Την περίοδο αυτή η έκκριση τεστοστερόνης φτάνει σε υψηλά επίπεδα σε αντίθεση με την περίοδο άνοιξης-καλοκαιριού.

Στην περίπτωση που στην αγέλη υπάρχουν παραπάνω από δυο ενήλικα και ικανά για αναπαραγωγή θηλυκά, μόνο το ένα από αυτά ζευγαρώνει αν και σε σπάνιες περιπτώσεις μπορεί ζευγαρώσουν και δυο μέσα στην ίδια αγέλη.

Η περίοδος εγκυμοσύνης διαρκεί 60-65 ημέρες. Δυο εβδομάδες πριν τη γέννα η λύκαινα προετοιμάζει τη φωλιά η οποία βρίσκεται συνήθως σε περιοχές με τη μέγιστη δυνατή δασοκάλυψη και χαμηλή όχληση από ανθρώπινες δραστηριότητες και πάντα σε κοντινή απόσταση από μόνιμη παροχή νερού. Η φωλιά βρίσκεται συνήθως σε φυσική κοιλότητα ή σκάβεται από το θηλυκό λύκο σε μαλακό υπόστρωμα.

Στην Ελλάδα έχουν καταγραφεί φωλιές αρκετά κοντά σε χωριά και σε αποστάσεις 1-2 χιλιομέτρων από αυτά. Το γεγονός αυτό συνδέεται με διαθεσιμότητα τροφής που είναι μεγαλύτερη κοντά σε ανθρώπινους οικισμούς.

Τα λυκάκια γεννιούνται τυφλά και κουφά. Ανοίγουν τα μάτια τους στις δυο περίπου εβδομάδες. Θηλάζουν για περίπου 9 εβδομάδες ή και περισσότερο. Τις πρώτες εβδομάδες της ζωής τους παραμένουν πάντα κοντά στη φωλιά και στη συνέχεια αρχίζουν και απομακρύνονται από αυτή σε

αποστάσεις λίγων εκατοντάδων μέτρων. Αν υπάρξει σοβαρή όχληση κοντά στη φωλιά από ανθρώπινες δραστηριότητες, η λύκαινα μεταφέρει τα λυκάκια σε εφεδρική φωλιά.

Κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού τα λυκάκια ακολουθούν τα υπόλοιπα μέλη της αγέλης σε συγκεκριμένες θέσεις, συνήθως σε μικρά ξέφωτα κοντά σε πηγή νερού με πυκνή βλάστηση, ώστε να παραμείνουν ασφαλή όταν τα ενήλικα άτομα λείπουν προς εξεύρεση τροφής. Οι θέσεις αυτές αναφέρονται στη βιβλιογραφία ως rendezvous sites, αφού εκεί συναντιέται όλη η αγέλη, και αποτελούν το κέντρο της δραστηριότητάς της την εποχή αυτή. Συνηθέστερα, μαζί με τα λυκάκια παραμένει και ένα μεγαλύτερο σε ηλικία ζώο προς επιτήρησή τους. Μετά τον απογαλακτισμό τους και μέχρι την ηλικία των 6-7 μηνών τα λυκάκια τρέφονται με μισοκωνεμένη τροφή που εξεμούν τα ενήλικα άτομα επιστρέφοντας στις θέσεις συνάντησης. Μόλις αποκτήσουν τη μόνιμη οδοντοφυΐα τους σε ηλικία περίπου 7 μηνών, αρχίζουν και ακολουθούν την υπόλοιπη αγέλη στις περιπλανήσεις της.

Η θνησιμότητα των νεαρών λύκων είναι πολύ υψηλή και ξεπερνά ακόμα και το 50%. Έτσι αν και ο αριθμός απογόνων ανά γέννα μπορεί να είναι μέχρι και 6 λυκάκια, πολύ λιγότερα από αυτά επιβιώνουν μετά το πέρας του πρώτου χειμώνα της ζωής τους.

Με την είσοδο του χειμώνα η αγέλη εισέρχεται στη λεγόμενη "νομαδική φάση" όπου μετακινείται συνεχώς μέσα στα όρια της επικράτειάς της.

Βίοτοπος και τροφικές συνήθειες

Ο λύκος είναι ένα από τα πιο προσαρμοστικά είδη μεγάλων θηλαστικών. Η προσαρμογή του σε ποικίλα περιβάλλοντα και κυρίως στον άνθρωπο και στις ποικίλες δραστηριότητές του, οφείλεται κύρια στην μεγάλη ευελιξία της συμπεριφοράς του. Οι λύκοι εκτός από τα ακραία περιβάλλοντα όπου μπορούν να ζήσουν, από τις αρκτικές μέχρι τις ερημικές περιοχές, μπορούν να επιβιώσουν σε περιοχές κοντά στον άνθρωπο και τις δραστηριότητές του.

Δυο είναι οι σημαντικότεροι παράμετροι που καθορίζουν την επιτυχία επιβίωσης: Ο βαθμός ανοχής που δείχνουν οι ανθρώπινες κοινωνίες και ο ρυθμός με τον οποίο συντελούνται οι όποιες αλλαγές στο βίοτοπο του είδους. Γρήγορες και εκτεταμένες στο χώρο αλλαγές, περιορίζουν την ικανότητα και την ταχύτητα προσαρμογής του είδους. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε γρήγορη πληθυσμιακή κατάρρευση, όπως συνέβη στις ΗΠΑ με την έλευση του λευκού ανθρώπου, όπου οι αλλαγές στον βίοτοπο του είδους ήταν τόσο δραματικές και γρήγορες (όπως η θεαματική μείωση των άγριων οπληφόρων σε συνδυασμό με το ανελέητο κυνήγι του είδους) που δεν έδωσαν την ευκαιρία στους λύκους να προσαρμοσθούν ανάλογα.

Ανά τον κόσμο, την πιο σημαντική τροφή για το λύκο αποτελούν τα μεσαίου και μεγάλου μεγέθους οπληφόρα-είτε άγρια, είτε κατοικίδια (κτηνοτροφικά ζώα). Ως κατ'εξοχήν σαρκοφάγο ζώο ο λύκος βρίσκεται στην κορυφή της τροφικής αλυσίδας είτε ως θηρευτής ή/και ως νεκροφάγο ζώο. Ο λύκος εμφανίζει τροφική ευελιξία και

μπορεί να επιβιώσει κυνηγώντας πολύ μεγάλα σε μέγεθος οπληφόρα όπως η άλκη ή ο βίσωνας, αλλά σε περιοχές ή περιόδους όπου τα μεγάλα οπληφόρα απουσιάζουν, στρέφεται και σε μικρότερα θηλαστικά, κτηνοτροφικά ζώα, σκουπίδια και υπολείμματα από σφαγεία και άλλες ανθρωπογενούς προέλευσης πηγές τροφής.

Η επιλογή βιοτόπου από τους λύκους εξαρτάται πολύ από τη διαθεσιμότητα της τροφής. Πολλοί άνθρωποι έχουν στο μυαλό τους τη ρομαντική εικόνα μιας αγέλης λύκων που ζει στις πιο ακατοίκητες περιοχές, μέσα σε πυκνά δάση μακριά από τον άνθρωπο. Εν μέρει αυτό είναι αληθές, μόνο εφόσον υπάρχει κάτι να φάει εκεί!. Σε χώρες όπου υπάρχει αφθονία φυσικής λείας για το λύκο, όπως οι λύκοι αναλαμβάνουν ευχαρίστως το ρόλο τους ως θηρευτές και ο βιότοπος τους ταυτίζεται σχεδόν απόλυτα με τις περιοχές μεγάλης παραγωγικότητας που συντηρούν πληθυσμούς άγριων φυτοφάγων.

Στην Ελλάδα οι πληθυσμοί των άγριων οπληφόρων, που εν δυνάμει αποτελούν τροφή για το λύκο όπως το ζαρκάδι και ο αγριόχοιρος, βρίσκονται σε χαμηλές πυκνότητες στις περισσότερες περιοχές της κατανομής τους. Το ελάφι έχει ουσιαστικά εξαφανισθεί και το αγριόγιδο βρίσκεται σε εξαιρετικά χαμηλούς αριθμούς, σε σχέση με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, που έχουν αποκαταστήσει με κατάλληλες διαχειριστικές τεχνικές τους πληθυσμούς τους. Ο λύκος μέχρι στιγμής στην Ελλάδα, βασίζεται τροφικά στα κτηνοτροφικά ζώα, στους σκουπιδότοπους, τρέφεται από πτώματα ζώων που προέρχονται από σφαγεία, εγκαταστάσεις με σταβλισμένα βοοειδή ή χοίρους και, όχι σπάνια, επιτίθενται σε κυνηγετικούς ή αδέσποτους σκύλους. Έτσι, είναι συνηθισμένες οι εμφανίσεις λύκων στα περικόρα μεγάλων πόλεων στις παρυφές ή και μέσα σε χωριά, σε καλλιεργούμενες εκτάσεις και γενικά περιοχές όπου μπορούν να βρουν εύκολα τροφή.

Η αγέλη

Ο πληθυσμός του λύκου αποτελείται από μικρές οικογενειακές ομάδες (αγέλες) οι οποίες διατηρούν μια αποκλειστική περιοχή- επικράτεια και οι οποίες δεν επικαλύπτονται παρά ελάχιστα μεταξύ τους. Το μέγεθος μιας αγέλης λύκου στην Ελλάδα αποτελείται από 3-4 άτομα κατά μέσο όρο, ενώ το εύρος ανά τον κόσμο είναι από 2 έως και 42 άτομα!.

Οι αγέλες αποτελούνται συνήθως από το αναπαραγωγικό ζευγάρι και τους απογόνους τους, της ίδιας χρονιάς ή και των προηγούμενων ετών. Έχει παρατηρηθεί ακόμα και παραμονή απογόνων στην αγέλη ηλικίας 4 ετών.

Το μέγεθος της αγέλης εξαρτάται από την ποιότητα, την ποσότητα, τη διαθεσιμότητα της τροφής και την κατανομή της στο χώρο, το μέγεθος του πιο συστηματικά θηρευόμενου είδους, την ανθρωπογενή θνησιμότητα και την πυκνότητα του πληθυσμού του λύκου στο σύνολό του. Η επικράτεια της αγέλης "περιπολείται" συστηματικά από το αναπαραγωγικό ζευγάρι και υπερασπίζεται από εισβολείς σθεναρά, ενώ υπάρχει ισχυρή τάση για τη διατήρησή της ακόμα και αν μόνο ένα ενήλικο μέλος από την αγέλη παραμένει σ' αυτήν. Αν και ξένοι λύκοι που εισέρχονται στην επικράτεια συνήθως διώκονται - ακόμα

και θανατώνονται, υπάρχουν όμως και αρκετές περιπτώσεις όπου ξένα από την αγέλη άτομα υιοθετήθηκαν από αυτήν και έγιναν μάλιστα και αναπαραγωγικά άτομα.

Η έκταση της επικράτειας μιας αγέλης ποικίλει σημαντικά και εξαρτάται, επίσης, από τη διαθεσιμότητα τροφής, την κατανομή της στο χώρο, τη διαθεσιμότητά στο χρόνο και την πυκνότητα του πληθυσμού του λύκου στην ευρύτερη περιοχή.

Η μικρότερη επικράτεια αγέλης λύκων που αναφέρεται στη βιβλιογραφία είναι 33 τετ. χιλ. ενώ η μεγαλύτερη (Αλάσκα) 6300 τετ.χιλ. Λύκοι-νομάδες που ακολουθούν τα κοπάδια των οπληφόρων στην αρκτική ζώνη κατά τις μετακινήσεις τους, περιπλανώνται σε εκτάσεις μέσου μεγέθους 63.000 τετ.χιλ έκταση ανάλογη με αυτή της ηπειρωτικής Ελλάδας. Βέβαια στις περιπτώσεις αυτές, οι τεράστιες αυτές εκτάσεις δεν μπορούν να θεωρηθούν ως επικράτειες.

Στην Ελλάδα με τα δεδομένα που έχουν μέχρι στιγμής συγκεντρωθεί από την κατανομή γειτονικών αγελών στο χώρο, καθώς και από περιορισμένη εφαρμογή της ραδιοτηλεμετρίας, το μέγεθος των επικρατειών κυμαίνεται από 100 έως 300 τετ.χιλ.

Αντίθετα με ότι πιστεύεται από αρκετούς κτηνοτρόφους, οι λύκοι στην Ελλάδα δεν ακολουθούν τα κοπάδια ελεύθερης βοσκής κατά τις μετακινήσεις τους. Οι αγέλες που μέχρι στιγμής έχουν μελετηθεί, πέρα από εποχιακές μικρές σχετικά μετακινήσεις και μικρές μετατοπίσεις της επικράτειάς τους, παραμένουν όλο το χρόνο στην ευρύτερη περιοχή της.

Τα όρια μιας επικράτειας "διαφημίζονται" τακτικά από το αναπαραγωγικό ζευγάρι τις αγέλης με οσφρητικά και ακουστικά μηνύματα. Τα ζώα ουρούν ή αφήνουν περιττώματα σε χαρακτηριστικά σημεία της επικράτειας τους (διασταυρώσεις, ράχες, διάσελα) και κυρίως στην περιφέρεια της, ενώ με το ουρλιαχτό επίσης προειδοποιούν σε πραγματικό χρόνο για την παρουσία τους άλλα άτομα λύκου ξένα προς την αγέλη σε αποστάσεις μεγαλύτερες από 10 χιλιόμετρα. Το σημάδεμα της επικράτειας με ούρηση ή περιττώματα, δίνει πληροφορίες για το φύλο, την φυσική κατάσταση και την αναπαραγωγική κατάσταση του κάθε ζώου. Γδαρσίματα, επίσης, στο έδαφος αφήνουν οσφρητικό αποτύπωμα προερχόμενο από αδένες ανάμεσα στα δάκτυλα των ποδιών.

Οι μηχανισμοί αυτοί έχουν εξελιχθεί έτσι ώστε να αποφεύγεται η συνάντηση των γειτονικών αγελών και να περιορίζονται οι απώλειες από τις συγκρούσεις μεταξύ τους. Υπάρχουν, όμως, και περιπτώσεις όπου άτομα από μια αγέλη μπορεί να εισέλθουν στην περιοχή της γειτονικής τους αγέλης με αποκλειστικό σκοπό την εκδίωξη ή θανάτωσή τους για την προσάρτηση εκτάσεων στην επικράτειά τους και την εκμετάλλευση τροφικών πηγών.

Διασπορά πληθυσμού

Η ανάγκη για αναπαραγωγή και ο ανταγωνισμός μέσα στην αγέλη για τροφή οδηγεί σταδιακά όλους τους απογόνους ενός αναπαραγωγικού ζευγαριού μιας αγέλης στο να

εγκαταλείψουν την περιοχή όπου γεννήθηκαν (διασπορά). Διασπορά ατόμων από την αγέλη συμβαίνει συνήθως μετά το πρώτο έτος της ηλικίας τους μερικές φορές αρκετά νωρίτερα (6 μηνών) ή και πολύ αργότερα. Κατά τη διασπορά, ένας λύκος μπορεί να διανύσει πολύ μεγάλες αποστάσεις προς αναζήτηση κενής περιοχής για εγκαθίδρυση άλλης επικράτειας ή προς αναζήτηση διαθέσιμου συντρόφου ή άλλης αγέλης, ανάλογα με την ηλικία του. Ένα ποσοστό των λύκων που κάνουν διασπορά, δεν ενσωματώνονται σε κάποια αγέλη ή δε δημιουργούν δική τους, αλλά περιπλανώνται διακριτικά, μεταξύ των επικρατειών διαφόρων αγέλων (μοναχικοί λύκοι) και συνήθως αντιπροσωπεύουν το 5 με 20% του συνολικού πληθυσμού του είδους σε μια περιοχή. Στην Ελλάδα δεν υπάρχουν ακόμα δεδομένα από διαδρομές διασποράς. Από τη σχετική όμως βιβλιογραφία οι αποστάσεις κυμαίνονται από λίγα έως και 800 χιλ.!

Πού υπάρχουν λύκοι στον κόσμο;

Ο λύκος έχει υπάρξει το θηλαστικό με τη μεγαλύτερη κατανομή στον κόσμο μετά τον άνθρωπο. Η κατανομή του κάλυπτε σημαντικό μέρος του Β. ημισφαιρίου εκτός από τις τροπικές περιοχές, από τον Βόρειο αρκτικό κύκλο έως τις έρημους της Σαουδικής Αραβίας. Το γεγονός αυτό αντικατοπτρίζει τη μεγάλη ευελιξία του είδους και την υψηλή προσαρμοστικότητά του σε ποικίλα περιβάλλοντα. Σήμερα, αν και η αρχική κατανομή του έχει περιορισθεί σημαντικά, είναι ακόμα αρκετά εκτεταμένη, με τους μεγαλύτερους πληθυσμούς του είδους να απαντώνται στις χώρες της ανατολικής Ευρώπης, Ευρασίας και Β. Αμερικής (Καναδάς, Αλάσκα). Εντυπωσιακή ήταν η εξαφάνιση του λύκου (με τη θανάτωση εκατομμυρίων ζώων) από τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, εκτός ελαχίστων περιοχών στα σύνορα με τον Καναδά, κατόπιν οργανωμένων και επίμονων προσπαθειών του ανθρώπου. Ο λύκος στην Ευρώπη κυνηγήθηκε εξίσου επίμονα με αποτέλεσμα στις αρχές του αιώνα να έχει εξαφανισθεί από το μεγαλύτερο μέρος της Ηπείρου με εξαίρεση τις Μεσογειακές και Βαλκανικές χώρες. Τα τελευταία, όμως, 20 χρόνια λύκοι επανεμφανίστηκαν στη Σκανδιναβική χερσόνησο και την Κεντρική Ευρώπη (Γαλλία, Αυστρία) ως αποτέλεσμα ανάκαμψης των πληθυσμών τους, μετακινούμενοι από γειτονικές χώρες. Η ανάκαμψη των πληθυσμών του λύκου στην Ευρώπη οφείλεται στο συνδυασμό της βελτίωσης του βιοτόπου του (αποκατάσταση των πληθυσμών άγριων οπληφόρων), με τη βελτίωση του νομικού καθεστώτος προστασίας του είδους και τη μεγαλύτερη ανοχή για το είδος από τον άνθρωπο.

Γιατί ο λύκος δεν εξαφανίστηκε από τις Μεσογειακές χώρες και από την Ελλάδα ;

Η Ελλάδα, καθώς και άλλες χώρες της Μεσογείου και των Βαλκανίων, είναι μια από τις ελάχιστες χώρες της Ευρώπης όπου το είδος δεν εξαφανίστηκε ποτέ, σε αντίθεση με άλλες χώρες της Κεντρικής Ευρώπης. Το γεγονός αυτό

οφείλεται κυρίως στον τρόπο οργάνωσης των αγροτικών κοινωνιών καθώς και στην εντελώς διαφορετική κουλτούρα όσον αφορά τη φύση, σε σχέση με τις αγροτικές κοινωνίες της Κεντρικής Ευρώπης. Η κτηνοτροφία ελεύθερης βοσκής στις Μεσογειακές χώρες, είναι σχετικά σταθερή στο χρόνο και στον τόπο. Οι νομάδες κτηνοτρόφοι στην Ελλάδα ακολουθούν προκαθορισμένους δρόμους μετακίνησης και υπάρχουν παραδοσιακοί τόποι διαχείμασης και ξεκαλοκαιριάματος των κοπαδιών. Οι κτηνοτρόφοι γνωρίζουν πολύ καλά τις περιοχές τους και μαθαίνουν τις συνήθειες των λύκων και τους κινδύνους για τα κοπάδια τους, σε αντίθεση με τους συνεχώς μετακινούμενους νομάδες της βόρειας και κεντρικής Ευρώπης. Ο φόβος για την απώλεια ζώων δεν αποκτά μεταφυσικές διαστάσεις όπως γίνεται στις χώρες της κεντρικής Ευρώπης.

Από νωρίς στη πορεία της κτηνοτροφίας, μαζί με την ανάπτυξη πολύπλοκων θεσμών που διέπουν το επάγγελμα, τη νομή των βοσκοτόπων και τις οικονομικές συνδιαλλαγές, αναπτύσσονται, ταυτόχρονα, απλές, αλλά αποτελεσματικές μέθοδοι φύλαξης των κοπαδιών από τους φυσικούς τους θηρευτές, με κορυφαία την εκτροφική και χρήση των Ελληνικών ποιμενικών σκύλων φύλαξης.

Ο ρόλος των σκύλων της ράτσας αυτής είναι να κρατά τη συνοχή του κοπαδιού και να απομακρύνει τους ανεπιθύμητους λύκους, αρχικά με πολύ γαύγισμα και στη συνέχεια με επίθεση εναντίον τους και μόνον εφόσον οι λύκοι πλησιάσουν αρκετά κοντά στο κοπάδι. Η ύπαρξη της φυλής αυτής αναφέρεται από τους αρχαίους ακόμα χρόνους. Σε αντιδιαστολή με τους Ελληνικούς ποιμενικούς σκύλους ή άλλες αντίστοιχες φυλές της Μεσογειακής λεκάνης και των Βαλκανίων που χαρακτηρίζονται από τον ήρεμο και σταθερό χαρακτήρα τους, (όπως η ιταλική φυλή Maremma, τα ισπανικά mastiff, τα Βουλγάρικα Karakatsan και τα Γιουγκοσλάβικα Sar Planinentz), στις χώρες της βόρειας και κεντρικής Ευρώπης εκτρέφονται φυλές σκύλων που καταδιώκουν σε μεγάλες αποστάσεις και θανατώνουν το λύκο ακόμα και αν δεν απειλεί άμεσα τα κοπάδια (όπως η Ιρλανδική φυλή Irish wolf hound).

Στις Μεσογειακές και Βαλκανικές χώρες έχουμε μια "παθητική" και αμυντική αντιμετώπιση του λύκου που ουσιαστικά αντιστοιχεί σε αποδοχή της παρουσίας του, εφόσον δεν βλάπτει σημαντικά την ανθρώπινη παρουσία, ενώ στη κεντρική και βόρεια Ευρώπη μια ενεργητική και επιθετική αντιμετώπιση.

Η, επί αιώνες, άσκηση της κτηνοτροφίας ελεύθερης βοσκής στη Μεσόγειο και η εφαρμογή των μεθόδων πρόληψης είχαν ως αποτέλεσμα τόσο την προσαρμογή του ανθρώπου όσο και του λύκου στην αμοιβαία παρουσία τους. Οργανωμένο κυνήγι λύκου γίνεται μόνον σε τοπική κλίμακα στη περίπτωση εκτεταμένων ζημιών στη κτηνοτροφία και συνήθως λήγει όταν αυτές κοπάσουν. Αντίθετα στην κεντρική και βόρεια Ευρώπη οργανώνονται ειδικά σώματα εξόντωσης με στόχο την πλήρη εξαφάνιση του είδους και με κάθε μέσο. Στην μεγάλη αποτελεσματικότητά τους βοηθά και το καλύτερο επίπεδο οργάνωσης με εντοπισμένα αστικά κέντρα εξουσίας που απουσιάζουν σε μεγάλο βαθμό από τις Μεσογειακές χώρες στη μεγαλύτερη διάρκεια της πιο πρόσφατης τουλάχιστον Ιστορίας τους.

Πέρα από τον τύπο της κτηνοτροφίας που διαφοροποιείται σημαντικά στη Μεσόγειο και την Κεντρική Ευρώπη (σχετικά σταθερή χωρικά και νομαδική μεγάλων αποστάσεων, αντίστοιχα) και η οποία καθόρισε τις μεθόδους αντιμετώπισης των μεγάλων σαρκοφάγων (πρόληψη ή εξόντωση), σημαντική ήταν και η επίδραση των θρησκευτικών δοξασιών και της μυθολογίας.

Η καθολική εκκλησία στη προσπάθεια της να αντικρούσει οποιαδήποτε αίρεση και προσπάθεια αμφισβήτησής της, εισάγει μια υπεραπλουστευμένη άποψη περί δυαδικής υπόστασης της φύσης. Από τη μία μεριά υπάρχει το αποδεκτό και επιθυμητό ανθρωπογενές περιβάλλον και η γεωργική γη, ελεγχόμενα από τα γερά εδραιωμένα κοσμικά και θρησκευτικά κέντρα εξουσίας. Αντίθετα, η άγρια φύση και τα ζώα θεωρούνται ως πηγή αναρχίας που πρέπει να υποταχθούν προς όφελος του ανθρώπου και των οικονομικών του συμφερόντων. Το μέτρο, η ανοχή και η γνώση των φυσικών φαινομένων που αποτελούσαν αναπόσπαστο μέρος των κλασικών χρόνων καταρρέουν προς όφελος του υπερφυσικού, του μυστηρίου και της πίστης. Ο λύκος ταυτίζεται με το διάβολο και τη δαιμονική πλευρά της φύσης, συμβολίζει τους αιρετικούς και ψευδοπροφήτες, την άκρατη σεξουαλικότητα και τη σκληρότητα, έτοιμος να κατασπαράξει τον "αμνό του Θεού" σύμβολο της ηρεμίας, της καλοσύνης αλλά και της υποταγής.

Αντίθετα, στους μύθους των Μεσογειακών χωρών αν και ο λύκος συμβολίζει την πανουργία και διατηρεί την αιμοδιψή φύση του, παρουσιάζεται ταυτόχρονα και ως τρωτό πλάσμα. Στους τυπικούς για τις Μεσογειακές περιοχές μύθους του Αισώπου, για παράδειγμα, ο λύκος παρουσιάζεται στις περισσότερες περιπτώσεις ως ζώο που μπορεί να ξεγελαστεί εύκολα και συχνά ταπεινώνεται, προκαλώντας ακόμα και το αίσθημα της συμπάθειας. Κατ'αυτόν τον τρόπο χάνει όποια υπερφυσική υπόσταση και τοποθετείται πιο κοντά στην πραγματική του βιολογική ταυτότητα, ως πλάσμα με σάρκα και οστά, άλλοτε δυνατό και άλλοτε εξαιρετικά ευάλωτο. Επίσης, ο λύκος, σχεδόν ποτέ, δεν αναφέρεται ως ανθρωποβόρο όν, σε αντίθεση με την αφθονία των μύθων στους λαούς της κεντρικής και βόρειας Ευρώπης, όπου παρουσιάζεται συχνά να καταδιώκει ανθρώπους προς βορά και καταστροφή τους. Η μελέτη των συμβολισμών του λύκου, αλλά και της άγριας φύσης, μέσα από ένα ταξίδι στο χρόνο της ανθρώπινης ιστορίας και σε διάφορες γεωγραφικές περιοχές, έχει τεράστιο ενδιαφέρον. Μπορεί να ερμηνεύσει σε μεγάλο βαθμό την τωρινή κατάσταση των απειλούμενων ειδών καθώς και όποιες δυσκολίες συναντώνται κατά τις προσπάθειες διατήρησής τους, ιδιαίτερα όσο αφορά τη σχέση τους με τον άνθρωπο.

Ο λύκος στην Ελλάδα;

Η κατανομή του είδους στην Ελλάδα καλύπτει σημαντικό μέρος της ηπειρωτικής Ελλάδας. Το είδος ήταν παρόν και στην Πελοπόννησο μέχρι την δεκαετία του 30. Η γεωγραφική απομόνωση της Πελοποννήσου απέτρεψε την όποια μετακίνηση ατόμων λύκου από την ηπειρωτική χώρα συντελώντας σημαντικά στη μείωση και την τελική

εξαφάνιση του είδους, σε αντίθεση με τους ηπειρωτικούς υποπληθυσμούς που βρίσκονται σε συνεχή επαφή με τους πληθυσμούς της Αλβανίας, της FYROM και της Βουλγαρίας, συνιστώντας έναν ενιαίο πληθυσμό λύκου που εκτείνεται έως και την ανατολική Ευρώπη.

Η συνολική έκταση της κατανομής του είδους είναι περίπου 36.000 τετρ.χιλ. και περιλαμβάνει κύρια ημιορεινές και ορεινές περιοχές αλλά και πεδινές περιοχές που συνορεύουν με ορεινούς όγκους.

Ο πληθυσμός του λύκου στην Ελλάδα, (δεδομένα 1999) εκτιμάται σε περίπου 700 άτομα (φθινοπωρινή περίοδος). Ο λύκος βρίσκεται σε σχετικά χαμηλές πυκνότητες στη χώρα μας που κυμαίνονται από 1-3 άτομα ανά 100 τετρ.χιλ. και είναι παρόμοια με άλλων Μεσογειακών χωρών.

Το πιο σημαντικό όμως δεδομένο που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη για τη διατήρηση ενός πληθυσμού μεγάλου θηλαστικού, είναι η τάση του πληθυσμού- αν δηλαδή αυξάνεται ή μειώνεται. Καθώς δεν γίνεται συστηματική παρακολούθηση και καταμέτρηση του πληθυσμού του είδους στην Ελλάδα είναι δύσκολο να εκτιμηθεί η τάση του πληθυσμού σε όλη την έκταση της κατανομής του είδους. Ο λύκος έχει επανακάμψει κύρια στη Στερεά Ελλάδα, με επανεμφανίσεις ή πιο σταθερή παρουσία (αναπαραγωγή) τα τελευταία 20 χρόνια. Πιθανότατα η επανάκαμψη του λύκου στη Στερεά Ελλάδα, οφείλεται σε σημαντικό βαθμό στη βελτίωση της ποιότητας του βιοτόπου για το είδος. Σε αρκετές περιοχές η μείωση της υπερβόσκησης από κτηνοτροφικά ζώα, οδήγησε στη δημιουργία περισσότερων ήσυχων και ασφαλέστερων περιοχών για ανάπαυση και αναπαραγωγή του είδους.

Η αύξηση αυτή της έκτασης της κατανομής, μπορεί να οδηγήσει αβίαστα στο συμπέρασμα ότι ο πληθυσμός του λύκου έχει αυξηθεί στο σύνολό της κατανομής του στην Ελλάδα. Σε αντίθεση όμως με την Στερεά Ελλάδα, φαίνεται ότι ο πληθυσμός του είδους έχει μειωθεί σε άλλες περιοχές και ιδιαίτερα στην οροσειρά της Πίνδου.

Ζημιές στην κτηνοτροφία

Σε μικρές χώρες όπως η Ελλάδα, όπου δεν υπάρχουν μεγάλες κενές εκτάσεις από ανθρώπινες δραστηριότητες οι ζημιές από τους λύκους είναι αναπόφευκτο γεγονός. Ακόμα και στην περίπτωση που υπήρχαν μεγάλοι αριθμοί από άγρια οπληφόρα ζώα (αγριόχοιρος, ζαρκάδι, αγριόγιδο, ελάφι), ο μεγαλύτερος αριθμός αιγοπροβάτων και η εξασθένιση των φυσικών αμυντικών τους μηχανισμών αποφυγής των θηρευτών, καθιστά τα τελευταία εύκολη λεία.

Οι ζημιές από λύκους στην Ελλάδα αποτελούν ένα υπαρκτό πρόβλημα, δεν είναι όμως κάτι καινούργιο. Οι επιθέσεις είναι πιο συχνές κοντά σε θέσεις αναπαραγωγής της αγέλης, καθότι οι ενεργειακές ανάγκες των λυκόπουλων είναι πολύ μεγάλες, ιδιαίτερα το φθινόπωρο, εποχή που σημειώνονται οι περισσότερες ζημιές στην κτηνοτροφία. Περιοχές με έντονο ανάγλυφο και πυκνή βλάστηση που δυσχεραίνουν την επιτήρηση και συγκέντρωση του κοπαδιού εμφανίζουν, επίσης, συχνές ζημιές.

Για την αντιμετώπιση του προβλήματος (πρόληψη) των ζημιών στην κτηνοτροφία δεν υπάρχει μια και μοναδική μέθοδος, αλλά ο συνδυασμός μεθόδων είναι πιο αποτελεσματικός.

Αρχικά, είναι πολύ σημαντική η αποδοχή εκ μέρους των παραγωγών κάποιου ποσοστού απωλειών από το λύκο ως μια αιτία φυσικής απώλειας κτηνοτροφικού κεφαλαίου, η αναγνώριση αυτού που πραγματικά είναι δηλαδή. Σε περιοχές όπου το είδος δεν εξαφανίστηκε και είχε σταθερή παρουσία, υπάρχει η αποδοχή αυτή και οι παραγωγοί λαμβάνουν αβίαστα όσα μέτρα μπορούν για να μειώσουν τις απώλειες. Σε περιοχές επανεμφάνισης του λύκου (όπως περιοχές στη Στερεά Ελλάδα ή κάποιες περιοχές στην Ήπειρο), συχνά οι ζημιές είναι δυσανάλογες του αριθμού των λύκων και υπάρχει πολύ χαμηλή ανοχή για το είδος και αποδοχή των ζημιών, καθιστώντας δύσκολη την εφαρμογή μεθόδων πρόληψης.

Από τις αποτελεσματικότερες μεθόδους πρόληψης των ζημιών από το λύκο και άλλα σαρκοφάγα θηλαστικά (αρκούδα) είναι η χρήση των Ελληνικών ποιμενικών σκύλων, με κατάλληλη εκπαίδευση και σωστή διατροφή. Η επιτήρηση του κοπαδιού μειώνει επίσης σημαντικά τις απώλειες καθώς και η αποφυγή κατά τη διάρκεια της βόσκησης δύσβατων περιοχών. Δυστυχώς όμως, η ικανότητα αυτή φυλή ποιμενικών σκύλων τείνει να εκλείψει στη χώρα μας.

Σπανιότερα, λύκοι μπορούν να εισέλθουν μέσα στα μαντριά και να προκαλέσουν ζημιές στο κοπάδι οι οποίες στις περιπτώσεις αυτές είναι σημαντικές. Η βελτίωση της περίφραξης και της ποιότητας κατασκευής μιας στάνης σε συνδυασμό με την παρουσία ποιμενικών σκύλων μειώνει δραστικά τις απώλειες στις περιπτώσεις αυτές.

Οι πιο σοβαρές ζημιές από λύκους στο κτηνοτροφικό κεφάλαιο συμβαίνουν συνηθέστερα, όταν κάποιο τμήμα του κοπαδιού διαφύγει του ελέγχου του κτηνοτρόφου με αποτέλεσμα να μείνει έξω τη νύχτα. Αυτό μπορεί να αποβεί καταστροφικό για τον κτηνοτρόφο και έχουν υπάρξει απώλειες από επίθεση λύκων της τάξεως των δεκάδων ζώων σε μια και μόνο νύχτα. Τέτοια περιστατικά συμβαίνουν συνήθως σε περιοχές με απότομο ανάγλυφο και πολύ πυκνή βλάστηση.

Η αποφυγή τέτοιων απωλειών σχετίζεται άμεσα με την ικανότητα του κτηνοτρόφου να συγκεντρώνει το κοπάδι του αλλά και με την παρουσία ικανών ποιμενικών σκύλων φύλαξης όπου στη περίπτωση που τα ζώα ξεκοπούν, να παραμείνουν μαζί τους προστατεύοντάς τα κατά τη διάρκεια της νύχτας.

Όλα τα μέτρα πρόληψης προϋποθέτουν όμως, την παρουσία και κάποιας εναλλακτικής τροφικής πηγής για το λύκο. Η απώθηση του λύκου από τα κοπάδια με τη εφαρμογή μεθόδων πρόληψης, έχει νόημα εφόσον υπάρχει και κάτι άλλο με το οποίο το είδος μπορεί να τραφεί εκτός από τα κτηνοτροφικά ζώα. Η αποκατάσταση των πληθυσμών της φυσικής λείας του λύκου αποτελεί βασική προϋπόθεση για την επιτυχία των μέτρων πρόληψης σε ευρεία κλίμακα.

Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να τονισθεί ότι την ευθύνη για την διατήρηση του λύκου δεν μπορούν να την αναλάβουν μόνοι τους οι κτηνοτρόφοι αλλά αποτελεί επίσης ευθύνη τόσο της πολιτείας, των αρμόδιων φορέων αλλά και των

πολιτών που ενδιαφέρονται για τη προστασία της φύσης. Η αποζημιώσεις που δίνονται για τις ζημιές στη κτηνοτροφία δεν μπορούν να αποτελέσουν τη αποκλειστική λύση του προβλήματος των ζημιών. Όσο και να βελτιωθεί το σύστημα αποζημίωσης, κάτι για το οποίο καταβάλλονται προσπάθειες τα τελευταία χρόνια, πάντα θα υπάρχει ένα σημαντικό ποσοστό ζημιών που δεν θα καλύπτονται, κυρίως επειδή δεν μπορούν να βρεθούν όλα τα απολεσθέντα ζώα και σε κάθε περίπτωση. Η βελτίωση και η ευελιξία του συστήματος αποζημιώσεων, είναι φυσικά αναγκαία, αλλά μόνο επικουρικά μπορεί να χρησιμοποιηθεί και πάντα σε συνδυασμό με μεθόδους πρόληψης.

Οι κίνδυνοι για την μελλοντική επιβίωση του λύκου στην Ελλάδα.

Αν και η θήρα του λύκου δεν επιτρέπεται από το 1991, η ανθρωπογενής θνησιμότητα είναι ακόμη υψηλή. Υπολογίζεται ότι τουλάχιστον 25% του πληθυσμού χάνεται εξαιτίας του ανθρώπου ενώ σε μερικές περιοχές της κατανομής του είδους έχει καταγραφεί θνησιμότητα της τάξεως του 40% επί του συνόλου του τοπικού υποπληθυσμού του λύκου.

Από τις βασικότερες αιτίες ανθρωπογενούς θνησιμότητας λύκου είναι η θανάτωση ατόμων με τη μέθοδο της παγάνας κατά τη διάρκεια θήρας αγριόχοιρου, η χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων, οι παγάνες που γίνονται αποκλειστικά για το λύκο σε περιοχές με πολλές ζημιές στη κτηνοτροφία και οι συγκρούσεις με διερχόμενα αυτοκίνητα.

Η χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων αποτελεί ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα αυτή τη στιγμή στην Ελληνική ύπαιθρο. Η χρήση τους είναι ανεξέλεγκτη. Εκτός από είδη της άγριας πανίδας (σαρκοφάγα θηλαστικά και γύπες), που γίνονται θύματα της πρακτικής αυτής, ένας πολύ μεγάλος αριθμός από ποιμενικούς σκύλους θανατώνεται κάθε χρόνο καταστρέφοντας τις προσπάθειες αρκετών κτηνοτρόφων για τη λήψη προληπτικών μέτρων που μπορούν να περιορίσουν τις ζημιές στα κοπάδια τους από το λύκο.

Αν και οι πληθυσμοί του λύκου "αντέχουν" υψηλά ποσοστά θνησιμότητας της τάξεως του 35%, όταν αυτή συνδυάζεται με άλλους περιοριστικούς παράγοντες μπορεί να απειλήσει τον πληθυσμό του είδους μελλοντικά.

Ο σημαντικότερος κίνδυνος για τον πληθυσμό του λύκου στην Ελλάδα είναι η μείωση της διαθεσιμότητας τροφής. Ο λύκος βασίζεται σήμερα για την επιβίωσή του τόσο στην κτηνοτροφία ελεύθερης βοσκής, όσο και στην κατανάλωση τροφής από τους σκουπιδότοπους και τα νεκρά ζώα που προέρχονται από σταυλισμένες εγκαταστάσεις. Η τάση του αριθμού των ζώων ελεύθερης βοσκής είναι πτωτική τις τελευταίες δεκαετίες, λόγω οικονομικών δυσχεριών αλλά κυρίως λόγω της απαξίωσης του επαγγέλματος του κτηνοτρόφου. Επιπλέον, νέες νομοθετικές ρυθμίσεις επιβάλλουν την υγειονομική ταφή των αποριμμάτων και των ζωικών υπολειμμάτων. Είναι πολύ πιθανόν στο μέλλον οι τάσεις αυτές να μειώσουν δραστικά τη διαθέσιμη τροφή για τον λύκο σε βαθμό που να μειωθεί σημαντικά η αναπαραγωγική επιτυχία του είδους.

Από τα σημαντικότερα μέτρα που πρέπει να ληφθούν είναι η σταδιακή απεξάρτηση του λύκου από την κτηνοτροφία και τις άλλες ανθρωπογενείς πηγές τροφής. Στην αντίθετη περίπτωση η μακροπρόθεσμη επιβίωση του είδους θα εξαρτάται από οποιαδήποτε αγροτική πολιτική η οποία θα καθορίζει τον αριθμό των ζώων ελεύθερης βοσκής. Σε περίπτωση σημαντικών αλλαγών που θα οδηγήσουν σε περαιτέρω αλλαγή των χρήσεων γής και τη μείωση της κτηνοτροφίας ελεύθερης βοσκής σε κλίμακα χρόνου που δε θα επιτρέπει τη προσαρμογή του είδους, θα υπάρξει σημαντικό πρόβλημα για την επιβίωση του. Για το λόγο αυτό είναι καθοριστικής σημασίας η αποκατάσταση των πληθυσμών των άγριων οπληφόρων (αγριόχοιρος, ζαρκάδι, αγριόγιδο). Κάτι τέτοιο απαιτεί πρώτιστα την εφαρμογή στοιχειωδών αρχών κυνηγετικής διαχείρισης που απουσιάζουν παντελώς από την Ελλάδα, τον έλεγχο της λαθροθηρίας και τη προστασία και βελτίωση των βιοτόπων των άγριων οπληφόρων.

Μια άλλη διαφαίνουσα απειλή είναι η κατάτμηση των βιοτόπων του λύκου από τη κατασκευή μεγάλων τεχνικών έργων, όπως οι αυτοκινητόδρομοι ταχείας κυκλοφορίας. Γραμμικά έργα υποδομών όπως οι αυτοκινητόδρομοι προκαλούν κατάτμηση προγενέστερων ομοιογενών τμημάτων βιοτόπου σε μικρότερα. Ζωικά είδη που παρουσιάζουν ευρεία κατανομή είναι ιδιαίτερα ευάλωτα στα φαινόμενα της κατάτμησης των βιοτόπων τους που προκαλούνται από τους αυτοκινητόδρομους. Ο λύκος, η αρκούδα καθώς και κάποια είδη οπληφόρων έχουν μεγάλες επικράτειες (home ranges) με αποτέλεσμα να είναι αναγκαίο άτομα των ειδών αυτών να διασχίζουν συχνά τους αυτοκινητόδρομους.

Ιδιαίτερα στην περίπτωση του λύκου, οι υπάρχοντες και σχεδιαζόμενοι αυτοκινητόδρομοι στην Ελλάδα, τέμνουν την κατανομή του είδους σε πάρα πολλά σημεία αποτελώντας ενδεχομένως μελλοντικά, ένα σημαντικό παράγοντα μείωσης των ρυθμών διασποράς ατόμων του είδους από Βορρά προς Νότο, αφού οι αυτοκινητόδρομοι ταχείας κυκλοφορίας είναι περιφραγμένοι. Πιο έντονο είναι το πρόβλημα σε περιοχές με ομαλό ανάγλυφο, όπου απουσιάζουν μεγάλα περάσματα για τη πανίδα όπως οι γέφυρες και τα υπερκείμενα των σηράγγων τμήματα. Η διατήρηση της ελεύθερης διασποράς από χώρες της Βαλκανικής προς την Ελλάδα αποτελεί έναν από τους πιο σημαντικούς παράγοντες για την διατήρηση βιώσιμων πληθυσμών του είδους, μέχρι και σήμερα. Η επίδραση των αυτοκινητόδρομων στους πληθυσμούς του λύκου όταν συνδυάζεται και με άλλα βιογεωγραφικά εμπόδια (φυσικά ή τεχνικά) όπως τα σιδηροδρομικά δίκτυα υψηλής ταχύτητας, οι τεχνητές λίμνες και οι μεγάλοι ποταμοί, μπορεί να έχει αρνητική επίδραση στον πληθυσμό του είδους λόγω της προκαλούμενης γεωγραφικής απομόνωσης των υποπληθυσμών του λύκου μεταξύ τους. Η χωροθέτηση κατάλληλων περασμάτων για το λύκο και άλλα μεγάλα θηλαστικά για τη δημιουργία ζωνών ελεύθερης διέλευσης, είναι αναγκαία κατά την κατασκευή κλειστών αυτοκινητοδρόμων. Ζώνες ελεύθερης διέλευσης διευκολύνουν τις διαδικασίες διασποράς (dispersal) και εποχιακών μετακινήσεων (migration) οι οποίες είναι κρίσιμες για την μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα των πληθυσμών του λύκου και άλλων μεγάλων θηλαστικών.

Οι φήμες για απελευθερώσεις λύκων

Τα τελευταία χρόνια, ιδιαίτερα στις περιοχές της κατανομής του είδους όπου υπάρχουν τάσεις επανεμφάνισης, πιστεύεται από πολλούς (αν όχι τους περισσότερους) κατοίκους των περιοχών αυτών ότι γίνονται αθρόες και ανεξέλεγκτες "απελευθερώσεις" από απροσδιορίστου τύπου οργανώσεις (κατ'εμφημισμό: "οικολόγοι").

Αφορμή για την έναρξη διάδοσης της φήμης, δόθηκε τόσο από τα περιορισμένα προγράμματα επανεισαγωγής ή αντιμετώπισης "προβληματικών" ατόμων λύκου και αρκούδας στις Η.Π.Α και σε κάποιες ευρωπαϊκές χώρες, που έφθασαν στην αντίληψη του ευρύτερου κοινού, κύρια μέσω της τηλεόρασης, χωρίς την απαραίτητη σε έκταση ενημέρωση, καθώς και από την διαδεδομένη τακτική απελευθερώσεων θηραματικών ειδών από τους ΚΣ της χώρας.

Τα αίτια διάδοσης της φήμης έχουν κοινωνικό χαρακτήρα (οι κάτοικοι της περιφέρειας εκλαμβάνουν τις προσπάθειες προστασίας της φύσης ως τροχοπέδη της δικής τους προσπάθειας για σύγκλιση της ποιότητας ζωής τους με αυτή του προτύπου ζωής των αστικών κέντρων) ή σχετίζονται με αντιπαλότητες (αντίδραση της κυνηγετικής κοινότητας μετά από αμφισβήτηση του κυνηγιού από τη δεκαετία του 1980) ή με τη γενικότερη αντίληψη ότι η φύση πρέπει να αποτελεί πεδίο διαχείρισης από τον άνθρωπο.

Η πίστη στη φήμη, σχετίζεται με ψυχολογικούς παράγοντες (επίρριψη ευθυνών σε τρίτους και σε κάποια κέντρα εξουσίας) αλλά και στην άγνοια (μη συνειδητοποίηση του γεγονότος ότι τα είδη πανίδας μπορούν να επανακάμψουν με φυσικό τρόπο και με μόνο μέσο την περέλευση του απαραίτητου χρόνου.).

Νομική προστασία

α) Εθνικές διατάξεις: Στο Ν.Δ. 86/69 και σε πολλά άρθρα αυτού (258 παρ. 3 εδ. ζ, 257 παρ.5, 259 παρ. 2 εδ.α) συναντάται η έννοια του "επιβλαβούς" είδους. Σύμφωνα με το αρθρ. 259 παρ. 3 εδ. ζ, ο λύκος κατατάσσεται στα επιβλαβή είδη και η θήρα αυτού ανταμείβεται χρηματικά (αρθρ. 257 παρ.5) Η έννοια του επιβλαβούς είδους δεν προσδιορίζεται νομικά. Επιβλαβή είδη θεωρήθηκαν κυρίως αυτά που προκαλούσαν ζημιές στην κτηνοτροφία και τη γεωργία. Οι ρυθμιστικές αποφάσεις για τη θήρα αναφέρουν για τελευταία φορά τον λύκο ως "επιβλαβές" είδος το 1993. Κατόπιν προσφυγής οικολογικών οργανώσεων στο ΣτΕ εκδίδεται η 641/93 απόφαση του Υφυπουργού Γεωργίας με την οποία διατάσσεται η αναστολή της ρυθμιστικής απόφασης ως προς την θήρα επιβλαβών ειδών. Από αυτό το χρονικό σημείο και μετά δε ξαναγίνεται αναφορά σε επιβλαβή είδη στις ρυθμιστικές αποφάσεις του κυνηγιού.

β) Διεθνείς Διατάξεις: Η Ελλάδα έχει επικυρώσει με τον νόμο 1335/83 την Ευρωπαϊκή σύμβαση της Βέρνης η οποία περιλαμβάνει τον λύκο στο σχετικό πίνακα (παράρτημα II) των αυστηρά προστατευόμενων ειδών. Σύμφωνα με τη σύμβαση της Βέρνης απαγορεύεται η σύλληψη, κατοχή και φόνος του είδους, το εμπόριο του ζώου (νεκρού ή

ζωντανού) ή τμημάτων αυτού και η υποβάθμιση ή καταστροφή τόπων αναπαραγωγής του είδους. Η σύμβαση υποχρεώνει τα συμβαλλόμενα κράτη να λάβουν τα απαραίτητα νομοθετικά ή /και διοικητικά μέτρα για την προστασία των βιοτόπων του είδους.

Σύμφωνα με τη σύμβαση της Ουάσιγκτον για τη ρύθμιση του διεθνούς εμπορίου των απειλούμενων ειδών κλωρίδας και πανίδας (CITES) η οποία επικυρώθηκε από την Ελλάδα το 1984, ο λύκος περιλαμβάνεται στο παράρτημα II, των εν δυνάμει απειλούμενων ειδών, όπου το διεθνές εμπόριο ατόμων του είδους ή τμημάτων του ελέγχεται αυστηρά. Σύμφωνα επίσης με την οδηγία 92/43 της Ε.Ε για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων και της άγριας πανίδας και κλωρίδας ο λύκος θεωρείται ως απόλυτα προστατευόμενο είδος (παράρτημα IV) , ενώ απαιτείται η διατήρηση των βιοτόπων του (παράρτημα II) στη περιοχή της κατανομής του, νότια του 39ου παράλληλου ενώ πάνω από αυτόν (βορειότεροι πληθυσμοί) το καθεστώς προστασίας του είδους είναι ελαστικότερο . Ο λύκος βόρεια του 39ου παράλληλου μπορεί να υπαχθεί, (άρθρ.: 13 παρ. 2 ΚΥΑ / II-12-98 - εναρμόνιση με την 92/43 οδηγία),

σε κυνηγετικούς κανόνες. Επιπλέον, αν διαπιστωθεί ότι συντρέχει σημαντικός κίνδυνος για την πρωτογενή παραγωγή ή αν το επιβάλλουν λόγοι δημοσίας υγείας δύνανται να εκδοθούν ΚΥΑ για τον έλεγχο (αποφάσεις εξόντωσης ή αναφορά του λύκου ως θηρεύσιμο είδος, σε ρυθμιστικές αποφάσεις για το κυνήγι του πληθυσμού του, (άρθρ. 14 παρ. 1α). Σύμφωνα όμως με την παράγραφο 3 του άρθρου 14 (σημεία από α έως ε) εάν υπάρξουν παρεκκλίσεις, αυτές πρέπει να δικαιολογούνται και να τεκμηριώνονται απόλυτα τόσο ως προς την σκοπιμότητα αλλά και ως προς τον τρόπο εφαρμογής του ελέγχου και των αποτελεσμάτων του.

Το διπλό αυτό καθεστώς προστασίας του λύκου δε φαίνεται να ανταποκρίνεται στις πραγματικές ανάγκες του είδους, ούτε φαίνεται να υπαγορεύεται από σαφή βιογεωγραφικά δεδομένα. Η αναφορά σε δύο διαφορετικά καθεστώτα προστασίας, σε μια τόσο μικρή γεωγραφική περιοχή όπως είναι η Ελλάδα, είναι στην πράξη τελείως αδόκιμη. Επίσης, σύμφωνα με το Κόκκινο βιβλίο (Red List, 1996) της IUCN (International Union for the Conservation of Nature), ο λύκος θεωρείται είδος τρωτό.

© Ηλιόπουλος Γιώργος

Βιολόγος

Επιστημονικός συνεργάτης ΜΚΟ "ΚΑΛΛΙΣΤΩ".

Καλλιστώ
περιβαλλοντική οργάνωση
για την άγρια ζωή και τη φύση

Νικηφόρου Φωκά 5, 54621, Θεσσαλονίκη

T: 2310 252530 F: 2310 272190 e: info@callisto.gr